

Poljičke isprave – čuvanje, zaštita i prezentacija dokumenata iz arhiva Poljičke republike pisanih bosančicom

Poljica Documents – Protection and Presentation of Documents from the Archive of the Poljica Republic Written in Bosančica

Ismet Ovčina¹, Mehmed Kardaš², Muamera Smajić¹

¹ Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina / National and University Library of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

ismet@nub.ba, muameras@nub.ba

² Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik, Sarajevo, Bosna i Hercegovina / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo, Department of Bosnian, Croatian and Serbian Language, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

mehmed.kardas@ff.unsa.ba

Article Info / Informacije o članku

Primljen / Received 10. 9. 2021.

Prihvaćen / Accepted 20. 10. 2021.

Dostupan online / Available online: 1. 12. 2021.

Keywords / Ključne riječi

Hrvatska, 16–19. stoljeće, Poljica, Poljička republika, Poljička knežija, poljičke isprave, ćirilичne isprave, bosančica, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, Specijalne zbirke, Aleksandar Poljanić, arhiv, rukopisi, arhivske kolekcije

Croatia, 16–19th century, Poljica, Poljica republic, Principality of Poljica, Poljica documents, Cyrillic documents, bosančica, National and University Library of BiH, Special collections, Aleksandar Poljanić, archive, manuscripts, archival collections

Abstract / Sažetak

Zbog svojih jedinstvenih i rijetkih kolekcija, Specijalne zbirke Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (NUBBiH) su nezamjenjiv izvor za mnogostruke istraživačke projekte i naučne radove. Već dugi niz godina NUBBiH ulaže napor da putem svojih projekata naučnoj zajednici pobliže predstavi vrijedne kolekcije Specijalnih zbirki. Da bi se korisnicima osigurao brži i lakši pristup građi, a ujedno i zaštitili originalni dokumenti od njihovog daljeg propadanja, građa koja je obuhvaćena projektima digitalizira se i prezentira kroz Digitalne kolekcije NUBBiH. U ovom radu predstaviti ćemo jedan takav projekt, a to je projekt zaštite i prezentacije Arhiva poljičkih isprava iz Zbirke Aleksandra Poljanića te ćemo prikazati dosadašnje rezultate, kao i krajnje ciljeve ovoga projekta.

The Special Collections of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina (NULBiH) are an irreplaceable source for multiple research projects and scientific papers. For many years, NULBiH has been strengthening efforts to present values of Special Collections to the scientific community through its projects. To provide users with faster and easier access to the material, and at the same time to protect the original documents from their further deterioration, the materials covered by the projects are digitized and presented through the Digital Collections portal of the National and University Library of BiH.

In this article, we will present the ongoing project “Protection and presentation of the Poljica Documents Archive from the Collection of Aleksandar Poljanić” and so far, the results and ultimate goals of this project.

1. Uvod

Digitalizacija starih knjiga, rukopisa i dokumenata u velikoj je ekspanziji od početka ovoga stoljeća. Gotovo sve baštinske institucije koriste nove tehnologije kako bi ponajprije sačuvale originalna djela te produžile njihov vijek trajanja. Digitalizacija pruža veću vidljivost građe i čini je dostupnom istraživačima, naučnim i kulturnim radnicima, ali i najširoj publici te umnogome pojednostavljuje njihov rad i pristup informacijama. Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBiH) jedna je od takvih institucija. Ona baštini blago koje svjedoči o prošlosti kako naše zemlje i njenih naroda tako i susjednih zemalja, ali i šire. U okviru Specijalnih zbirki, u NUBBiH pohranjena je zbirka

1. Introduction

Since the beginning of the 21st century, there has been a significant increase in the digitization of old books, manuscripts, and documents. Almost all heritage institutions use new technologies primarily to preserve original works and extend their lifespan. Digitization provides greater visibility of the material and makes it accessible to researchers, scientists, cultural workers, and a broader audience. It remarkably simplifies their work and access to information. The National and University Library of Bosnia and Herzegovina (NULB&H) is such an institution. It inherits a treasure that witnesses the history of our country and its people, neighbouring countries, and further. Croatian Cyrillic docu-

hrvatskih ćirilčnih isprava iz novovjekovnoga perioda koju danas čini ukupno 293 dokumenta. Isprave ove zbirke bile su u vlasništvu Aleksandra Poljanića (1884–1948), nekadašnjega dugogodišnjeg direktora Zemaljske banke za Bosnu i Hercegovinu i znamenitoga kolekcionara.¹ O tome kako su ove isprave dospjele u NUBBiH iscrpno piše A. Rodinis u knjizi *Aleksandar Poljanić. Tragom zaplijenjene zbirke* (2012). Rukopisna zaostavština A. Poljanića nije bila jedinstvena, nego ju je činilo više zbirki.² Bogata građa bila je u Poljanićevu vlasništvu sve do 1945. godine, kada je optužen za saradnju s okupatorima i prijestup protiv narodne časti, a jedan od vidova kazni bila je i konfiskacija imovine, što se desilo i u procesu protiv njega. Prema odredbama Sreskog suda, jedan dio Poljanićeve zbirke prenesen je u Ministarstvo prosvjete NRBiH, a nakon toga zaostavština se trebala dijeliti, ovisno o vrsti građe, tadašnjoj Narodnoj biblioteci i Zemaljskom muzeju. U zapisniku zapljene navodi se da se u stanu A. Poljanića biblioteka nalazila u tri prostorije, što samo po sebi ukazuje na obim fonda koji je posjedovao (Rodinis 2012, 92). Zbog navodnih tehničkih nemogućnosti, knjige iz biblioteke nisu detaljno popisane, nego su samo prenesene u Ministarstvo prosvjete NRBiH i zapečaćene. Zemaljski muzej je tek 1947. godine uspio popisati knjige iz Poljanićeve zbirke te je “po naređenju Ministarstva prosvjete NRBiH predao veći dio arhivalija iz zbirke Ace Poljanića Narodnoj biblioteci NRBiH u Sarajevu”, na osnovu presude iz 1945. godine (Rodinis 2012, 95). U inventarnim knjigama Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH stoji da su poljičke isprave poklon Ministarstva prosvjete. Kao što je navedeno, sva zaplijenjena građa A. Poljanića dodijeljena je ovom ministarstvu, tako da se i on sam na pojedinim mjestima navodio kao neko ko je bio vlasnik dokumenata koje je Ministarstvo poklonilo Biblioteci.

ments from the new age period, which consists of 293 documents, are deposited in NULB&H as a part of the Special Collections. The documents of this collection were the property of Aleksandar Poljanić (1884–1948),¹ the former perennial director of the National Bank for Bosnia and Herzegovina and a famous collector. How these documents reached NULB&H Andrej Rodinis writes exhaustively in the book “Aleksandar Poljanić: tracing a confiscated collection” (2012). A. Poljanić’s manuscript legacy was not unified but consisted of several collections.² This rich collection was in Poljanić possession until 1945 when they accused him of cooperating with the occupiers and acting against the nation’s honor. One kind of punishment was the confiscation of property, which was imposed against him. The District Court decided to transfer a part of Poljanić’s collection to the Ministry of Education of the NRB&H. After that, the legacy was divided, depending on the type of material, to the National Library and the National Museum. According to the confiscation record in A. Poljanić’s apartment, the library was located in three rooms, which indicates the size of the fund he owned (Rodinis 2012, 92). Due to the alleged technical impossibilities, the books from his library were not listed in detail, but only transferred to the Ministry of Education of the NRB&H and sealed. The National Museum managed to list books from Poljanić’s collection in 1947, and “by order of the Ministry of Education of the NRB&H, most of the archives from the collection of Aca Poljanić were handed over to the National Library of the NRB&H in Sarajevo” based on the verdict from 1945 (Rodinis 2012, 95). In the inventory books of the National and University Library of BiH, it writes that the Poljica documents are a gift from the Ministry of Education. As already mentioned, all the confiscated material of A. Poljanić was allocated to the Ministry of Education, so in the library inventory books, it is stated that he was also the owner of the documents.

¹ Aleksandar Poljanić rođen je 1884. godine u Gradačcu, gdje je završio osnovu školu, a realnu gimnaziju u Zagrebu. U Beču je studirao na Trgovačkoj akademiji kao stipendist bosanskohercegovačke Zemaljske vlade, a jedno vrijeme studirao je i na zagrebačkom Mudroslovnom fakultetu. Nakon studija vratio se u Bosnu, gdje je dugo godina radio kao direktor Zemaljske banke za BiH. Sakupljanjem kulturnoga blaga počeo se baviti veoma rano, a za sakupljački interes sarajevskog bankara prošlo se nadaleko. Vidi detaljnije kod Rodinisa (2012, 8–26).

² A. Solovjev navodi da Poljanić “има вероватно највећу у Југославији збирку аката писаних босанчицом (овим западним варијантом ћирилице) – од XVI и до XIX века” te da ona “обухвата око 200 комада исправа из заоставштине пољичког жупника Мате Михановића” (Solovjev 1934, 399). Da li su sve isprave u sastavu današnje zbirke iz zaostavštine M. Mihanovića, može se samo nagađati. Moguće je da je dio isprava došao i drugim putem, o čemu uklatko izvještava M. Brković: “Jedan se veći broj nalazio kod rahmetli Seida M. Traljića, između ostaloga bivšeg djelatnika Akademijina Zavoda u Zadru, koje su poslije njegove smrti vjerojatno završile u sastavu navedene sarajevske zbirke” (Brković 2014, 34).

¹ Aleksandar Poljanić was born in 1884 in Gradačac where he finished elementary school and high school in Zagreb. He studied in Vienna at the *Trgovačka akademija* (Academy of Commerce) as a scholarship holder of the Government of Bosnia and Herzegovina. He also studied at the Faculty of Arts in Zagreb. He returned to Bosnia after graduating from school, where he worked as the director of the National Bank of B&H for many years. He started collecting cultural treasures very early. The collecting interest of the Sarajevo banker became widely known. See more details in Rodinis (2012, 8–26).

² A. Solovjev states that Poljanić “probably has the largest collection of documents written in bosančica (this western variant of Cyrillic) – from the 16th to the 19th century in Yugoslavia” and that it “includes about 200 documents from the legacy of priest Mate Mihanović from Poljica parish” (Solovjev 1934, 399). One can only speculate whether all the documents from the legacy of M. Mihanović are part of the collection kept in the National and University Library of B&H. Some of these documents may have been procured in another way, as M. Brković briefly reports: “A large number was owned by the late Seid M. Traljić, among other, a former employee of the Academy Institute in Zadar, which after his death probably ended up in the specified Sarajevo collection.” (Brković 2014, 34).

2. O projektu

Početkom 2019. godine NUBBiH se odlučila pokrenuti projekt "Čuvanje, zaštita i prezentacija dokumenata iz Arhiva Poljičke republike pisanih bosančicom". Postavljeni ciljevi projekta bili su identifikacija i obrada isprava Poljičke knežije kao građe od izuzetnog značaja, zatim zaštita i očuvanje ovih dokumenata kroz proces digitalizacije koji će omogućiti korisnicima lakši, brži, a za građu sigurniji pristup, pri čemu će se smanjiti kontakt s originalnim dokumentima, a time umanjiti procenat oštećenja. Transliteracijom sadržaja isprava te prilagođavanjem današnjem pravopisu namjera je da se stvore preduvjeti za nova istraživanja, a izgradnjom digitalne kolekcije, odnosno uključivanjem u već postojeće, povećava se vidljivost i dostupnost građe koja je do sada bila nevidljiva kako društvenoj tako i istraživačkoj zajednici.

Prvi korak u realizaciji projekta bio je izdvajanje jedinica / dokumenata, preciziranje njihovog fizičkog opisa, dimenzija i porijekla te utvrđivanje eventualnih prethodnih reparacija, stepena i vrste oštećenja. U skladu s ovom analizom planirane su moguće reparacije, kao i potrebne tehnike i materijali za restauraciju i konzervaciju. Sljedeći korak bila je digitalizacija tekstova dokumenata, odnosno ćirilčna transkripcija i latinična transliteracija te adaptacija na savremeni jezik. Digitalne kopije su također predate na tehničku pripremu za postavku u Digitalne kolekcije NUBBiH. Nakon kompletne obrade dokumenata koju je radio vanjski saradnik uslijedila je i detaljna obrada građe u sistemu COBISS kako bi se digitalni sadržaji mogli povezati s metapodacima. Dok se odvijala obrada dokumenata, radilo se laboratorijsko ispitivanje prioriteta, čišćenje, a ovisno o dijagnostici provodila se i potrebna restauracija. Za pohranu, čuvanje i zaštitu obrađene građe nabavljene su beskiselinske arhivske kutije u koje su pohranjeni obrađeni i konzervirani dokumenti. Na ovaj način originali će biti dugoročno zaštićeni od mogućeg daljeg oštećenja i propadanja.

Kao jedan od krajnjih ciljeva ovoga projekta planirane su publikacije (štampana izdanja) u kojima će biti predstavljeni svi dokumenti, a trenutno je u izradi prvi tom u kojem će biti prezentirani rezultati istraživanja prve faze projekta. S obzirom na složenost projektnih aktivnosti i obim građe, projekt će trajati tri godine i realizirat će se kroz faze. Tako će građa Arhiva Poljičke knežije biti ne samo identificirana i zaštićena već i adekvatno predstavljena te ponuđena svim zainteresiranim korisnicima: istraživačima, naučnim i kulturnim radnicima, čime će se iznova regenerirati kako kulturni, umjetnički tako i društveni značaj ovih vrijednih zbirki, ali i NUBBiH kao krovne bibliotečke ustanove Bosne i Hercegovine. Projekt "Čuvanje, zaštita i prezentacija dokumenata iz Arhiva Poljičke republike pisanih bosančicom"

2. About the Project

NULB&H decided to launch the project "Protection and presentation of documents from the archive of the Poljica Republic written in Bosančica" at the beginning of 2019. The set goals of the project were the identification and processing of documents of the Principality of Poljica as the material of exceptional importance. It would follow the protection and preservation of Poljica documents through digitization that would provide to the users simple, faster, and safer access to materials. At the same time, it will prevent excessive manipulation of the original documents and hence mitigate damage percentage. By transliterating the content of documents and adapting them to today's spelling, the intention is to create preconditions for new research. By building a digital collection the visibility, and accessibility of the material will increase, both to the social and research community.

The first step in the realization of the project was the selection of units / documents, specifying their physical description, dimensions, and origin, and determining any previous reparations, the degree, and the type of damage. This analysis envisages appropriate reparations and the acquisition of the necessary materials and techniques for restoration and conservation. The next step was Cyrillic transcription and Latin transliteration, as well as adaptation to the contemporary language. Digital copies, meanwhile, have been submitted for technical preparation for installation in the Digital Library. After the external associate completes the processing of all the documents, the librarians will do the cataloguing in COBISS to relate digital content to metadata. While the documents were processed, the laboratory tested priorities for restoration and, depending on the diagnosis, the necessary conservation was conducted. For the storage, preservation, and protection of Poljica documents, we procured acid-free archive boxes. Thus, we will protect the originals from possible further damage and deterioration in the long run.

One of the final goals of this project is a publication (print) that will represent all the documents. Currently, the first volume is in publishing and it will contain all the results of the first phase of the project. Due to the complexity of the project activities and material scope, the project will last for three years and will stretch into three phases. This will provide for, not only identification and protection but also the proper presentation to all interested parties: researchers, scientists, cultural enthusiasts. This will also trigger new cultural and artistic interest and social importance of these renowned collections and will shed new light on NULB&H as the central library institution of Bosnia and Herzegovina. So far, the Federal Ministry of Cultural and Sports has supported the

do sada je podržalo Federalno ministarstvo kulture i sporta BiH. Kao vid promocije ovoga projekta planirane su izložbe, tradicionalna i virtualna.

3. O poljičkim ispravama iz zbirke Aleksandra Poljanića

Zbirka poljičkih isprava NUBBiH zavedena je u inventarne knjige od rednog broja Ms 959 do Ms 1252, što je ukupno 293 dokumenta. Isprave su manje-više popisane hronološki, tako da je prva, najstarija isprava, iz 1507. godine, dok je posljednja iz 1867. godine. Jedan broj isprava, nekih desetak, nema godinu nastanka. Zavođenje dokumenata u inventarne knjige datira od 6. 3. do 25. 4. 1953. godine.

Pored ovih dokumenata, u inventarnim knjigama Specijalnih zbirki NUBBiH zavedeni su na drugim mjestima još neki ćirilski dokumenti nastali u Poljicima. Tih nekoliko dokumenata spominje se u popisu V. Mošina i S. M. Traljića koji je predložen u članku “Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini” (1959). Međutim, neki od ovih dokumenata danas se ne nalaze u biblioteci:

Ms 2 – Poljički statut, prijepis iz sredine 18. stoljeća, 48 listova (zagubljeno);

Ms 3 – Poljički statut, prijepis iz 1716. god., 42 lista;

Ms 4 (a–c) – Poljički zbornik: Molitve, zapisi i skazanje o redu karmelitanskome, 16. stoljeće, 25 listova, nabavljeno od župnika Mate Mihanovića iz Sitnog (b i c zagubljeno);

Ms 4a – Molitve blagoslova (s raznim brojem redova 22–24), do f. 15;

Ms 5 – Poljički traktat iz pastirskog bogoslovlja, 17. stoljeće (zagubljeno);

Ms 11 – Knjižica “Causus consientiae” (Bračne smetnje...), 17. stoljeće, 8 listova;

Ms 13 – Poljički zbornik pjesama, ljekarija i drugo, 17. stoljeće, nabavljeno od Mate Mihanovića, 26 listova;

Ms 637 – Teftar porodice Sičića iz Poljica, 1757. god.;

Ms 1274 – Roždanik i ljekaruša, prva polovica 18. stoljeća.

Prema inventarnoj knjizi, dokumenti su zavedeni u periodu od 1. 11. 1949. do 2. 12. 1949. godine. Također je navedeno da je to poklon Ministarstva, a grafitnom olovkom je dopisano: “Iz biblioteke Poljanića”.

Kada je riječ o objavljivanju dokumenata iz Poljanićeve zbirke, valja istaći da se potreba za njihovom obradom i prezentacijom javlja već odavno budući da većina dokumenata iz ove zbirke do sada nije objavljivana. Izuzetak od toga čine najstarije isprave čije je tekstove s kratkim registama objavio A.

project “Protection and presentation of documents from the archive of the Poljica Republic written in Bosančica”. Traditional and virtual exhibitions will provide visibility and promotion of the project.

3. About Poljica documents from Aleksandar Poljanić's collection

Poljica Documents Collection of NULB&H is entered in inventory books under the numbers Ms 959 – Ms 1252, which makes 293 documents in total. Documents are, more or less, entered chronologically, so the first is the eldest dated 1507 while the last is dated 1867. Several documents are not dated at all (some 10 documents). The entry process of the documents into the inventory books was conducted from March 6th to April 25th, 1953.

Apart from these documents, Special Collections of NULB&H possesses some other Cyrillic documents created in Poljica duly entered into its inventory books on some other locations. They are mentioned in V. Mošin and S. M. Traljić's list, presented in the article “Cyrillic written monuments in Bosnia and Herzegovina” (“Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini”) (1959). However, some of these documents are no longer available in the NULB&H:

Ms 2 – *Poljički statut*, a transcript from the middle of the 18th century, 48 sheets. (lost);

Ms 3 – *Poljički statut*, a transcript from 1716, 42 sheets;

Ms 4 (a–c) – *Poljički zbornik: molitve, zapisi i skazanje o redu karmelitanskome*, 17th century, 25 sheets, procured from the parish priest Mate Mihanović from Sitno (b and c lost);

Ms 4a – *Molitve blagoslova*, till p. 15;

Ms 5 – *Poljički traktat iz pastirskog bogoslovlja*, 17th century (lost);

Ms 11 – *Booklet “Causus consientiae”* (Marital disorders...), 17th century, 8 sheets;

Ms 13 – *Poljički zbornik pjesama, ljekarija i drugo*, 17th century, procured from Mate Mihanović, 26 sheets;

Ms 637 – *Teftar porodice Sičića iz Poljica (Notebook of the Sičić family from Poljica)*, 1757.

Ms 1274 – *Roždanik i ljekaruša*, the first half of the 18th century.

According to the inventory book documents were entered from November 1st to December 12th, 1948. It is also stated that these documents were gifts from the Ministry, however, the pencil note reads: “From Poljanić's library”.

When it comes to publications of documents from Poljanić's Collection, it must be stated that the need for its processing and presentation occurred a long time ago chiefly because the majority of these doc-

Solovjev u radu “Privatno-pravni ugovori XVI veka iz Poljičke župe” (1934).³

U okviru prve faze projekta digitalizirana je prva stotina tekstova iz Poljanićeve zbirke te se sada može preciznije govoriti i o sadržaju ovoga dijela zbirke. Riječ je o dokumentima uglavnom pravnoga sadržaja koji su nastali u Poljicima, prostoru oko planine Mosor⁴ koji je tokom ranog novovjekovlja bio općina ili knežija čiji je status bio djelomično samostalan, pa je život bio prilično upravljivan vlastitim običajima, statutarno propisanim odredbama, javnim ustanovama i službama lokalnoga karaktera (Botica 2017, 15). Glavnina isprava koje su dosad obrađene sadrže mikrotoponime njihova nastanka: Donja Dubrava, Gata, Sitno, Gornje Polje, Donje Polje, Trnbusi, Srijane, Jasenovo, Jurkovići, Donji Dolac, Krug, Nova Sela, Katuni, Kilica, dok manji broj dokumenata ne sadrži tačno mjesto nastanka, ali se na osnovu njihovog sadržaja jasno ustanovljava da su nastali na prostoru Poljica.

Najveći broj dokumenata navedene zbirke čine kupoprodajni ugovori, ali se tu nalaze založnice, oporuke (testamenti), darovnice, naredbe, odluke, potom razni ugovori o podjeli imovine, posudbi, zamjeni, kao i knjižice računa itd. Budući da je riječ uglavnom o pravnim dokumentima – ispravama u najširem smislu, u strukturnom smislu one slijede konvencionalne formule po uzoru na latinske isprave.⁵

Najstariji dokument iz našega korpusa je kupoprodajni ugovor (Ms 959) sačinjen 22. februara 1507. godine u kojem Mandalina, supruga Tadije Gargatovića, prodaje Jurju Bešlijinu i njegovim sinovima komad zemlje pod Galešinom stazom, a zatim slijedi kupoprodajni ugovor (Ms 960) iz 10. maja 1522. godine, pisan na pergameni, u kojem Šimun Pedanović sa svojim bratom Grgurem pred poljičkim zborom kupuje od Tomaša Vukšića komad zemlje u Sitnomu. Starijim dokumentima pripada i pismo splitskog age Smajela Mehmeda kliškom i imotskom kadiji iz 1591. god. u kojem se nalaže da se Luki i njegovoj sestri Kati vrati baština u Gornjemu Polju koju je uzurpirao čovjek iz Klisa. Ovo pismo ima i prijepis iz 22. januara 1757. na kojem stoji: “Kopija iz turskoga pisma”.

³ To su sljedeće isprave: Ms 960, Ms 961/1, Ms 961/2, Ms 963 i Ms 977.

⁴ Prostor Poljica, koja se nalaze u srednjoj Dalmaciji, jugoistočno od Splita, dijeli se na Gornja, Srednja i Donja Poljica. U Donjim Poljicima nalazi se šest mjesta: Strožanac, Podstrana, Jesenice, Dugi Rat, Duće i Priko, u Srednjim Poljicima trinaest: Sitno Gornje, Sitno Donje, Dubrava, Srinjine, Tugare, Zakućac, Gata, Čišla, Ostrvica, Zvečanje, Kostasnj, Podgrađe i Selca, a u Gornjim Poljicima pet: Dolac Donji, Putišići, Srijane, Dolac Gornji i Trnbusi (Mihanović 1971, 150).

⁵ Konvencionalne dijelove čine: invokacija, datacija, promulgacija, inskripcija, intitucija, naracija, dispozicija, sankcija, pertinencija, koroboracija, supskripcija, komplecija. Diplomatičkom analizom ovih isprava detaljno se bavio Milko Brković, a većinu formalnih obrazaca koje navodi Brković nalazimo i u našim ispravama. Vidi o tome kod Brkovića (2014).

uments were not published so far. An exception to this is the oldest documents whose texts with short regesta were published in “Privatno-pravni ugovori XVI veka iz Poljičke župe” (1934) by A. Solovjev.³

In the first phase of projects hundred texts from the Poljanic Collection were digitized and therefore a much clearer insight into the content of this part of the collection has been made. These documents are chiefly legally enacted in Poljica, the region surrounding mountain Mosor⁴ which was a partially independent municipality or county in the early new age, and life was governed by its unique customs, statutory rules, public institutions, and local services (Botica 2017, 15). The majority of processed documents contain its specific places of origin: Donja Dubrava, Gata, Sitno, Gornje Polje, Donje Polje, Trnbusi, Srijane, Jasenovo, Jurkovići, Donji Dolac, Krug, Nova Sela, Katuni, Kilica, while only a few of them lack a place of origin but their content confirms that they originated in Poljica.

The majority of documents from this Collection are sales and purchase contracts but also mortgage documents, testaments, and wills, donation deeds, decrees, resolutions, inheritance documents as well as documents of loans, exchange and ledger books, etc. Considering their legal nature in the widest sense, structurally these documents subscribe to conventional forms of the Latin documents.⁵

The oldest document from our corps is a sales purchase agreement (Ms 959) made on February 22nd, 1507 in which Mandalina, wife of Tadija Gargatović, sells a piece of land under Galešin pathway to Juraj Bešlijin and his sons. It is followed by a sales and purchase agreement (Ms 960) dated May 10th, 1522, written on parchment, in which Šimun Pedanović and his brother Gurgur buys a piece of land in Sitno from Tomaš Vukšić before Poljica Assembly.

One of the oldest documents is also a letter from Smajel Mehmed-aga to Imotski Kadi dated 1591 in which he orders restitution of heritage in Gornje Polje to Luka and his sister Kata, which was usurped by a man from Klis. This letter has a copy dated January 22nd, 1757 which states: “Copy from Turkish letter.”

Among the first hundred documents made in Polji-

³ They are the following documents: Ms 960, Ms 961/1, Ms 961/2, Ms 963 and Ms 977.

⁴ The Poljica region, located in central Dalmatia, southeast of Split is divided into Upper, Middle, and Lower Poljica. In the Lower Poljica there are six places: Strožanac, Podstrana, Jesenice, Dugi Rat, Duće i Priko, in Middle Poljica thirteen: Sitno Gornje, Sitno Donje, Dubrava, Srinjine, Tugare, Zakućac, Gata, Čišla, Ostrvica, Zvečanje, Kostasnj, Podgrađe i Selca, and in the Upper Poljica five: Dolac Donji, Putišići, Srijane, Dolac Gornji i Trnbusi (Mihanović 1971, 150).

⁵ Conventional parts are invocation, datation, promulgation, inscription, intitulation, narration, disposition, sanction, pertinence, collaboration, subscription, completion. Milko Brković conducted a diplomatic analysis of these documents and the majority of the formal forms mentioned by Brković are found in our documents. See Brković (2014).

Ms 960

Pored isprava nastalih u Poljicima, u prvih stotinu dokumenata ove zbirke našlo se i nekoliko dokumenata koji su nastali u Splitu, Trogiru i Sinju, ali se njihov sadržaj također odnosi na Poljica. Tako npr., generalni providur Dalmacije i Albanije Karlo Pizani, na žalbu Ivana Uzinića da mu težaci čine štetu u Mirči, zabranjuje težacima pod prijetnjom kazne od 100 dukata ulazak u posjede bez dopuštenja (Split, 20. august 1717, Ms 1021). Navedena isprava pisana je i u latiničnoj verziji. Rješavanje sporova u Poljicima sadržaj je isprava generalnih providura Daniela Dolfinu upućenih velikom poljičkom knezu Petru Sinovčiću (Sinj, 14. septembar 1736, Ms 1043) i Marina Antona Kavalija upućenih velikom knezu Marku Bariću (Trogir, 20. novembar 1740, Ms 1059). Svojim sadržajem posebno je zanimljiv rukopis Ms 1000, koji je kopija iz knjižice termecija generalnog providura. Dokument govori o naseljavanju Žrnovnice, koju je generalni providur Bernardo Antonio dodijelio skupini Vlaha harambaše Vida Buhovca zbog zasluga za mletačku državu, nakon što su Mlečani potjerali Turke i zauzeli Žrnovnicu.⁶

4. O pismu i jeziku poljičkih isprava i načinu njihove prezentacije

Pismo kojim su pisane poljičke isprave novovjekovna je varijanta zapadne ćirilice čija je široka upotreba – bosanskohumsko, srednjedalmatinsko i dubrovačko područje – proizvela različite regionalne podtipove. Ova brzopisna varijanta ćirilice u literaturi nosi

of this Collection, several documents were made in Split, Trogir, and Sinj, however, their content is also related to Poljica. For example, the providur (*providur*) of Dalmatia and Albania, Karlo Pizani issues a property entrance restraining order to farmers with a possible fine of 100 ducats. At the request of Ivan Uzunić from Mirča (Split, August 20th, 1717, Ms 1021). This document was also written in Latin letters. Dispute settlements in Poljica are the content of the documents of the governor's Daniel Dolfin sent to Poljica Grand Duke Petar Sinovčić (Sinj, September 14th, 1736, Ms 1043), and Marin Anton Kavali sent to Grand Duke Marko Barić (Trogir, November 20th, 1740, Ms 1059). Manuscript Ms1000 has particularly interesting content and is a copy from the General Ruler's library. The document explains the settlement of Žrnovnica, given by general ruler Bernardo Antonio to the group of Vlachs led by Vid Buhovac for their commitment to the Venetian state after the Venetians expelled the Turks and conquered Žrnovnica.⁶

4. On Script and Language of Poljica Documents and the Methods Of Its Presentation

The script in which Poljica documents were written is a variant of western Cyrillic which produced regional subtypes due to its wide use: Bosnia-Hum, Middle Dalmatia, and Dubrovnik area. This italic variant of Cyrillic in literature has different names: *bosanska ćirilica* (Rački), *bosanska azbuk-*

⁶ O tome vidi detaljnije kod Kovačića (2007).

⁶ See Kovačić (2007)

različite nazive: *bosanska ćirilica* (Rački), *bosanska azbukva* (Berčić), *bosančica* (Kurelac, Truhelka, Zelić-Bučan), *bosanica* (Zlatović), *hrvatsko-bosanska ćirilica* (Kukuljević Sakcinski), *bosansko-dalmatinska ćirilica* (Jagić), a kod hrvatskih filologa nerijetko se nominacije *hrvatska ćirilica*⁷ i *bosančica* tretiraju kao sinonimi (Zelić-Bučan, Žagar). Za ćirilični br-zopis kojim su pisane poljičke isprave susreće se i naziv *poljičica* (Žagar 2009, 213), čime se ukazuje na regionalnu varijantu ovoga pisma u kojoj je došlo do znatnog ujednačavanja “na paleografskom i ortografskom planu, zamjetljivije nego u ostalim bosaničnim (hrvatskoćiriličnim) regionalnim tipovima” (Žagar 2009, 211). Važno je istaći da na dalmatinskom prostoru paralelno živi latinica, što potvrđuju neki dokumenti iz korpusa Poljanićeve zbirke u kojima dolaze potpisi i dijelovi isprava pisani latinicom, kao npr. isprave iz kancelarije velikoga kneza Petra Sinovića koje je ispisao *kančelir* Pava Juretinović.⁸ Osim toga, u korpusu koji je dosad obrađen našao se dokument pisan dvama pismima: ćirilicom i latinicom – isprava generalnog providura Dalmacije i Albanije Karla Pizanja (Ms 1021), dok isprava generalnog providura Marina Antona Kavalija sadrži isti tekst i na italijanskom jeziku (Ms 1059).

U prvoj fazi projekta, u okviru prvog dijela edicije koja je zamišljena kao trotomna prezentirat će se prvih stotinu isprava Poljanićeve zbirke (Ms 959 – Ms 1059). Dokumenti će se predstaviti hronološki, što u potpunosti ne odgovara poretku koji su uspostavili bibliotekari prilikom zavođenja isprava i dodjeljivanja signatura. Za svaki će se dokument, na samom početku, navesti najvažniji egdotički podaci: vrijeme i mjesto nastanka, kratka regesta i signatura. Nakon toga bit će predstavljen tekst dokumenta u dvije verzije: ćiriličnoj i latiničnoj te faksimil isprave koji će budućim istraživačima omogućiti provjeru i eventualnu korekciju našeg čitanja.

U ćiriličnom transkriptu oponašat će se stanje u izvornom rukopisu: tekst će biti prenesen principom red na red, slovo za slovo, oponašat će se nadredna slova kao i interpunkcija u onoj mjeri u kojoj to omogućava font kojim se služimo (*BosNow*).

U latiničnoj verziji, koja će biti sačinjena s namjerom da približi tekst savremenom čitaocu, slijedit će se transkripcijsko načelo. S obzirom na bogatstvo ortografskih rješenja te činjenicu da određena slova i njihove kombinacije imaju različite vrijednosti

va (Berčić), *bosančica* (Kurelac, Truhelka, Zelić-Bučan), *bosanica* (Zlatović), *hrvatsko-bosanska ćirilica* (Kukuljević Sakcinski), *bosansko-dalmatinska ćirilica* (Jagić), while the Croatian philologist tend to use *hrvatska ćirilica*⁷ and *bosančica* as synonyms (Zelić-Bučan, Žagar). For italic Cyrillic used in Poljica documents *poljičica* name was used (Žagar 2009, 213). This indicates a regional variant of this script which underwent considerable harmonization “on the palaeographic and orthographic plan much more compared to other Bosnian (Croatian Cyrillic) regional types” (Žagar 2009, 211). It is important to state the Latin script is used in parallel in the Dalmatian area. Some documents from Poljanić’s Collections confirm this and they include signatures and part of documents written in Latin script such as documents from the office of the Grand Duke Petar Sinovičić written by a chief officer (*kančelir*) Pava Juretinović.⁸ In addition, the processed corps contains a document written in two scripts: Cyrillic and Latin – the document of the general ruler of Dalmatia and Albania, Karlo Pizani (Ms 1021), while the document of general ruler Marin Anton Kavali contains the same text but also in Italian language (Ms 1059).

The first phase of the project envisages the first edition which will contain three volumes and will introduce the first hundred documents of Poljanić’s Collection (Ms 959–Ms 1059). The documents will be introduced chronologically which is fully by the order set by librarians during registration and assignment. Every document shell contains the most important egdotic data: time and place of origin, short chronology and document number, signature. This will be followed by the text of the documents in two versions Cyrillic and Latin complemented with a facsimile of the document which will enable future researchers’ evaluation and eventual correction of our reading.

Cyrillic transcript shell imitates the original manuscript: the text will be copied line by line, letter by letter, superscript letter and punctuation will be imitated to the extent which the font used will allow (*BosNow*).

The Latin script version, which will be made to familiarise text with the contemporary reader, will follow transcription principles. Considering the rich

⁷ Nazivu *hrvatsko pismo* ponekad potvrdu daju i dokumenti u kojima stoji takva nominacija. U dodatku *Poljičkog statuta* (1665) Poljičani svoje pismo nazivaju hrvatskim pismom (Zelić-Bučan 1961, 8), a taj se naziv najčešće pojavljuje u dokumentima koji imaju prijevod na italijanski i hrvatski ili su prijevod s italijanskog i hrvatskog jezika (Botica 2017, 17). Upravo je to slučaj i s dokumentom iz našeg korpusa Ms 1043, gdje u zaglavlju stoji: *Ispisanje iz latinskoga u arvacko po istini*.

⁸ To nalazimo u ispravama: Ms 1029, Ms 1034, Ms 1037, Ms 1041, Ms 1044, Ms 1045, Ms 1048, Ms 1049, Ms 1050, Ms 1053, Ms 1056, Ms 1057.

⁷ The term Croatian script (*hrvatsko pismo*) is sometimes confirmed by documents containing such terminology. In the addendum of *Poljica statute* (1665) Poljica folk called their script Croatian script (Zelić-Bučan 1961, 8), and the term often appears in the documents with translation to Italian and Croatian or they are the translations from Italian or Croatian language (Botica 2017, 17). This is exactly the case with the documents from our corps Ms 1043, in which the heading reads: True copy of translation from Latin into Croatian (*Ispisanje iz latinskoga u arvacko po istini*).

⁸ This is found in: Ms 1029, Ms 1034, Ms 1037, Ms 1041, Ms 1044, Ms 1045, Ms 1048, Ms 1049, Ms 1050, Ms 1053, Ms 1056, Ms 1057.

kod različitih pisara, pri transkripciji će se pravila prilagođavati svakom dokumentu.

orthographic solution and the fact that some letters and their combinations have different values in different scribes, the transcription principles will adapt to every respective document.

1. | Ms 959

POLJSKE ISPRAVE 1 – iz Zbirke Aleksandra Poljanica

22. februar 1507.

Dubrava

Mandalina, kći Ivana Mijanovića a supruga Tadije Gargatovića, prodaje Jurju Bešlijinu i njegovim sinovima komad zemlje pod Galešinom stazom za 10 talira.

ѱезус и марѱа

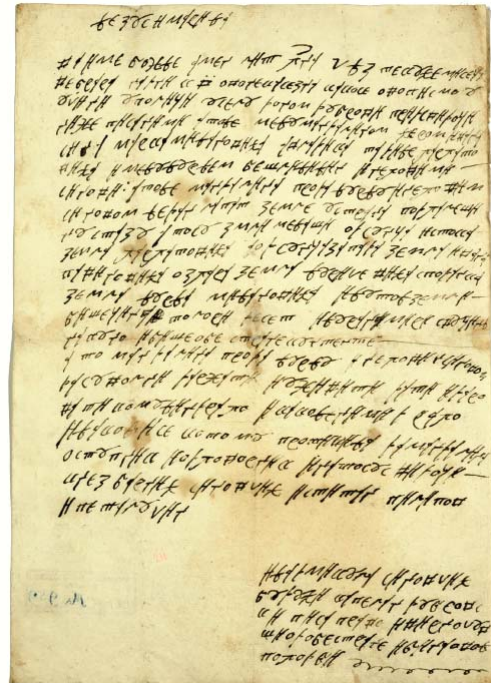
ва нме воѱе амен ант ѱа уѱ теѱѱе мнсеѱа
вебрара на днн кв ово нека се зна како се ово писмо ѱ
ѱннн ѱ полннн ѱ сеѱ доном дѱбровн прна свндоцн
нне писаннн а то ѱе меѱѱ мандалнном лером нвано
снво марка мнѱановнѱа а владанн талне гаргато
внѱа н меѱѱ ѱѱѱем бешлнѱннн н неговннн —
снво н: а то ѱе мандална прода ѱѱѱѱ н неговнн
снво нм бѱдан ллат землѱ ѱ страна под галешн
нѱ стазѱ а то сѱ зман меѱашн од снѱца нстока —
земла гаргатоннѱа а од снѱца запада земла нвано
повннновнѱа огура земла ѱндревнѱа с поданка
земла ѱѱѱѱ мнѱановнѱа н ѱѱ тоѱ зманн —
енше цнна толорн десет н ѱѱра намнрн сѱѱ цнѱѱ
на ѱнѱо н енше обе стране кѱнтенте —
а то мандална прода ѱѱѱѱ н неговнн снво нм
да сѱ воанн доржати н ѱнвнннн дати н даро
вати комѱ ѱнн драго н како ѱе нннн драго
н како ен се ко томѱ протннѱнѱа да мандална
остѱлннн н одговорннн н на то сѱ свндоцн —
кнеѱ барнѱ снво ннѱнѱн н стнтан пнннѱов
н пѱта ѱѱннн

н ѱа д мнѱѱла снво ннѱнѱнѱ
ѱѱѱѱн капелан дѱбровнѱ
нн писа право н внрно уѱѱ
шн од обе стране н ен на ово
погоднн

Jezus i Marija!

Va ime Božje! Amen! Lit G(ospod)na 1507. tekuce, miseca vabrara na dni 22. Ovo neka se zna kako se ovo pismo učini u Poljici, u selu Donjom Dubrovi, prid svidoci niže pisanimi. A to je meju Mandalinom, čerom Ivana, sina Marka Mijanovića, a vladika Tadije Gargatovića, i meju Jurjem Bešlijin i njegovimi sinovi. A to je Mandalina proda Jurju i njegovim sinovom jedan lapat zemlje u strana pod Galešinu stazu. A to su zveotli mejuš: od sunca istoka zemlja Gargatovića, a od sunca zapada zemlja Ivana Pavinovića, ovgara zemlja Jurjevića, s podanka zemlja Jurja Mijanovića. I ju toj zemlji biše cina tolari deset. I Jura namiri svu cinu na puno i biše obe strane kuintente. A to Mandalina proda Jurju i njegovim sinovom da su voljni daržati i uživiti, dati i darovati komu jin drago i kako je njimi drago. I jako bi se ko tomu protivija, da Mandalina ostupnik i odgovornik. I na to su svidoci: knez Barmić Sinovčić i Stitan (!) Pilipov i Petar» Lučin.

I ja (d)om Mikula Sinovčić, budući kapelan dubrovski, pisa pravo i virno čušvi od obe strane. I bi na ovo pogodbi.

MS 959

U latiničnoj transliteraciji uvest će se savremena interpunkcija, a slova u brojnoj vrijednosti transnumerirat će se u arapske cifre. Osim toga, bit će potrebno učiniti i određene intervencije koje će olakšati razumijevanje teksta; dijelovi teksta koji u ćiriličnoj verziji nisu rekonstruirani, u latiničnoj verziji rekonstruirat će se u uglatim zagradama [] onda kada se s najvećom sigurnošću može pretpostaviti koji je nedostajući dio teksta; skraćenicе će se riješiti u oblīm zagradama (), a nedostajući dijelovi riječi u špicastim < >. Adaptacija na savremeni jezik bit će napravljena prema principima koji su, manje-više, standardizirani u izdavanju starih tekstova.

Na kraju, nadamo se da će ovakav projekt potaknuti realizaciju sličnih poduhvata s ciljem prepoznavanja važnosti kulturne baštine kao nezaobilaznog svjedoka kulturnih, umjetničkih, društvenih i političkih procesa. Osim toga, olakšan pristup dokumentima kroz stalnu dostupnost putem digitalnih kolekcija, odnosno online platforme, povezivat će i poticati na saradnju stručnjake različitih profila, a korištenjem informacijsko-komunikacijskih tehnologija u procesu organizacije i prezentacije kulturne baštine promovirat će se značaj i uloga biblioteke u društvu.

The Latin script transliteration will have contemporary punctuation, and the letters in numerical values will be transnumerated in Arabic numbers.

In addition, some other intervention shell be done to easier understanding of the text; parts of text in a Cyrillic version that are not reconstructed, shell be reconstructed in Latin script version with square brackets [] when there is the highest certainty to which part of the text is missing; abbreviations will be put in brackets (), and missing parts of the word in pointed brackets < >. Adaptation to contemporary language will follow the principles that are, more or less, standardized in the publication of old texts.

In the end, we hope that this project will trigger similar endeavours to recognize the importance of cultural heritage as an unavoidable witness of cultural, artistic, social, and political processes. Moreover, simplified access to text through constant availability with the digital collection and online platforms will connect experts from various fields and encourage their collaboration. The use of information and communication technologies in the process of organization and presentation of cultural heritage will promote the importance and the role of the library in society.

Literatura / Bibliography

Članci i prilozi iz časopisa / Articles and contributions

- Botica, Ivan, i Ružica Brčić. 2017. "Hrvatskoćirilični zapisi s poljičkoga i omišškoga prostora (iz fundusa Zbirke isprava i rukopisa pisanih bosančicom)" *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 23 (1): 29–161.
- Brković, Milko. 2006. "Splitsko-poljičke isprave iz XVII. i XVIII. stoljeća" *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48: 343–412.
- Brković, Milko. 2014. "Neobjavljene poljičke ćirilične isprave" *Filologija* 63: 33–71.
- Kovačić, Joško. 2007. "Žrnovnica pod Turcima" *Baština* 34: 7–46.
- Mošin, Vladimir, i M. Seid Traljić. 1959. "Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini" *Naše starine* 6: 63–105.
- Solovjev, Aleksandar. 1934. "Privatno-pravni ugovori XVI veka iz Poljičke župe" *Arhiv* 2 (45): 398–415.
- Žagar, Mateo. 2009. "Hrvatska pisma u srednjem vijeku" U *Povijest hrvatskoga jezika. Knj. 1, Srednji vijek, Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti Croatica*, 107–219. Zagreb.

Knjige / Books

- Ivanišević, Frano. 2006. *Poljica, narodni život i običaji (pretisak 1903–1906)*. Priko: Društvo Poljičana "Sveti Jure".
- Rodinis, Andrej. 2012. *Aleksandar Poljanić: tragom zaplijenjene zbirke*. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Zelić-Bučan, Benedikta. 1961. *Bosančica u srednjoj Dalmaciji*. Split: Historijski arhiv.